

Master Thesis

De waarde van pleinen in Hillesluis en Bloemhof

Naam student: Loet Berendsen
Studentnummer: 622831
Datum: 25 juni 2023
Aantal woorden: 9924
Opleiding: Master Sociologie
Grootstedelijke vraagstukken en beleid
Eerste lezer: Erik Snel
Tweede lezer: Freek de Haan

Abstract

Door een veranderende maatschappij, waarin bewoners buurtpleinen steeds vaker inruilen voor het centrum van de stad, wordt van gemeenten gevraagd om adequaat te handelen. Om verloedering van buurtpleinen tegen te gaan en pleinen opnieuw aantrekkelijk te maken voor bewoners is het van belang dat gemeenten inzetten op de inrichting van pleinen die aan de wensen van de bewoners voldoet. Om daarbij onvrede onder bewoners na afloop van de ontwikkeling te voorkomen is het van belang hen op de juiste manier te betrekken in het participatieproces. In dit kwalitatieve onderzoek is daarom gekeken naar de waarde die bewoners hechten aan pleinen en de gewenste participatiewijze bij een ruimtelijke ontwikkeling. Het Kokerplein en Lidlplein in Hillesluis en Bloemhof hebben hierbij als casus gediend. Data is verkregen middels 8 interviews, waarvan 4 per plein. Hieruit blijkt dat veel factoren de waarde van pleinen bepalen, de aanwezigheid van mensen, activiteiten, de inrichting, ontmoetingen en veiligheid komen hierbij aanbod. Daarbij blijkt dat een aantal waarden sterk afhankelijk zijn van persoonlijke voorkeuren. Wat betreft participatie werd duidelijk dat participatieve planning, het gebruik van *corporate actors* en het inzetten op eigenaarschap kunnen bijdragen aan betere betrokkenheid van de bewoners. Verder blijkt uit de empirie dat communicatie en transparantie vanuit de gemeente gedurende het gehele participatieproces als kernwaarde gelden voor bewoners en een vereiste zijn om vertrouwen te houden in de lokale overheid.

Trefwoorden: pleinen, participatie, eigenaarschap, Hillesluis, Bloemhof

Inhoud

Abstract	2
Inleiding	4
Theoretisch kader	7
Pleinen	7
De waarde van pleinen	7
Participatie	9
Eigenaarschap	10
Methodologie	11
Onderzoeksmethoden	11
Onderzoekspopulatie	11
Ethische verantwoording	12
Resultaten	13
Buurtbeschrijving	13
Respondenten	15
Mensen op het plein	16
Het belang van activiteiten	16
De inrichting van pleinen en de rol van groen	17
Interactie en ontmoetingen	18
Veiligheid en sociale informele controle	18
Participatie	19
Participatie verbeteringen volgens bewoners	20
Conclusie	22
Discussie	25
Literatuurlijst	27
Bijlage I. Topiclijst interviews	30
Bijlage II. Codetree (Axiaal- en selectief)	32
Bijlage III. Informed consent	34
Bijlage IV. Respondenten	36
Bijlage V. Ethics checklist	37

Inleiding

“Wij vragen ons af of de gemeente wel rekening met ons houdt.” (OPEN Rotterdam, 2022). Op het Kokerplein in Hillesluis te Rotterdam heeft een stedelijke ontwikkeling tot onvrede geleid. Op 5 juli 2021 werd het nieuwe Kokerplein met enthousiasme geopend door een oud-wethouder en projectleider van de ontwikkeling. Echter gold het enthousiasme over het nieuwe plein niet voor iedereen, bewoners uitten na de opening hun onvrede. Deze onvrede was met name gericht op de inrichting van het plein. Een buurtbewoner geeft aan; *“Die natuur mag weg van mij, wat hebben we in een achterwijk aan groen. Ik vind dat ze op die plaats gewoon klimrekken moeten plaatsen en een klein voetbalveld voor kinderen.”* (OPEN Rotterdam, 2022). Maar ook over de participatie van de plannen heerst onvrede onder bepaalde bewoners.

De gemeente Rotterdam kent een zogenaamde ‘pleinenaanpak’: een stadsontwikkelingsprogramma dat gericht is op het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte van de stad. Het programma beoogt het opknappen van pleinen en straten om de stad een aantrekkelijkere en leefbaardere plek te maken. Het programma omvat verschillende projecten en initiatieven die gericht zijn op het verbeteren van de openbare ruimte. Het programma is gebaseerd op een bottom-up benadering, waarbij de behoeften van bewoners en lokale gemeenschappen centraal staan. Burgers worden betrokken bij het ontwerpen en uitvoeren van projecten en worden gestimuleerd om deel te nemen aan de ontwikkeling van de openbare ruimte. Het doel van de pleinenaanpak is om Rotterdam aantrekkelijker, leefbaarder en duurzamer te maken voor iedereen die er woont, werkt of bezoekt (Gemeente Rotterdam, 2014).

Rotterdam is niet de enige gemeente die zich bezighoudt met de ontwikkeling van pleinen. Pleinen zijn namelijk steeds belangrijker geworden in de veranderde maatschappij. Vroeger dienden lokale winkels, restaurants en cafés als ontmoetingsplek in een buurt, bewoners maakte hier een praatje en/of herkende elkaar door deze plek, wat mensen een gevoel van saamhorigheid en vertrouwen gaf (AdProm, z.d.). Het mechanisme van herhalende oppervlakkige ontmoetingen, die zorgen voor herkenning en daarmee voor vertrouwen en een thuisgevoel onder bewoners, wordt door Blokland (2008) gedefinieerd als ‘publieke familiariteit’. De voorzieningen die dienden als ontmoetingsplekken waren in de meeste gevallen gevestigd rondom pleinen. Mensen kiezen er in de hedendaagse maatschappij vaker voor om boodschappen te doen in de grotere supermarkten en/of in het stadscentrum. Deze ontwikkeling zorgt in veel steden voor leegstaande winkelpanden rondom pleinen, wat resulteert in verloedering, lage sociale controle en overlast. Veel bewoners kiezen er om deze redenen voor om pleinen juist te vermijden, waardoor ontmoetingen minder plaatsvinden, wat ten kosten gaat van de sociale cohesie in de buurt. In achterstandswijken, ook wel aandachtswijken, is de verwaarlozing van pleinen een nog groter probleem dan in andere wijken. Vervuiling, onveiligheid en slecht onderhoud dragen bij aan het slechte imago van de buurt en versterken de negatieve spiraal. Om deze reden is het dan ook essentieel om juist in dit soort wijken in te zetten op de ontwikkeling van pleinen (AdProm,

z.d.). Aandachtswijken worden gekenmerkt door problemen op infrastructureel, economisch en/of maatschappelijk vlak. Deze wijken kennen vaak een sterke werkloosheidsconcentratie, medische problemen en criminaliteit (Verwer & Walberg, 2012).

De buurten Hillesluis en Bloemhof in de wijk Feijenoord te Rotterdam hebben ook te maken met deze problematiek. Beide buurten scoren in het Rotterdamse Wijkprofiel slecht op factoren als; overlast, vandalisme, openbare ruimte, binding en zelfredzaamheid. Daarom vormen Hillesluis en Bloemhof een belangrijk onderdeel van de pleinenaanpak van Rotterdam. Bij de ontwikkeling van openbare ruimte, zoals pleinen, blijkt het echter vaak lastig om aan alle wensen te voldoen. Dit werd bijvoorbeeld duidelijk bij het Kokerplein in Hillesluis. Openbare ruimten worden doorgaans ontworpen en ingericht door professionals. Het onderzoek van Binken et al. (2012) beschrijft hoe verschillende belanghebbenden betekenis geven aan de ruimte: beleidsmakers en ontwerpers richten de pleinen in waarna de gebruikers van de pleinen betekenis dienen te geven aan de ruimte. Veel ontwerpers kennen een lastige verhouding met burgerparticipatie en zijn in de veronderstelling dat burgerparticipatie tot gevolg heeft verplicht te luisteren naar wensen van bewoners wat ten kosten zou gaan van hun eigen vrijheid en creativiteit op het ontwerp (Frank Moulart et al., 2019). Mede hierdoor voelen bewoners zich vaak niet gehoord. Het vroegtijdig betrekken van bewoners zou dit kunnen verhelpen. Bewoners de ruimte geven om hun wensen te uiten voorafgaand aan een ruimtelijke ontwikkeling zou daarbij zorgen voor een gevoel van eigenaarschap (Edelenbos et al., 2017).

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in (a) de waarde die bewoners uit aandachtswijken hechten aan openbare ruimten, specifiek pleinen. En (b) hoe bewoners betrokken willen worden bij de plannen van een ruimtelijke ontwikkeling om zo problemen als op het Kokerplein te voorkomen. De onderzoeksvraag die hieruit voortvloeit luidt: *Wat is de waarde van pleinen voor bewoners uit Hillesluis en Bloemhof en wat is daarbij de beste vorm van participatie om bij de ontwikkeling van een plein betrokken te worden?*

De onderzoeksvraag wordt ondersteund door de volgende deelvragen:

1. *Wat is een plein?*
2. *Wat is de waarde van pleinen?*
3. *Hoe willen bewoners het liefst betrokken worden bij ruimtelijke ontwikkelingen?*
4. *Wat is de rol van eigenaarschap in het participatieproces?*

Voorliggend onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat nog onvoldoende wordt gefocust op de perceptie van bewoners bij de ontwikkeling van ruimtelijke plannen. De subjectieve ervaringen over de fysieke kenmerken en de waarde van pleinen, zoals bijvoorbeeld bij het onderzoek naar de publieke waarde van pleinen van het Verwey-Jonker Instituut (Boonstra et al., 2010) ontbreken. Dit onderzoek zal bijdragen aan de brug tussen theorieën over de waarde van pleinen en burgerparticipatie en het sociale domein.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant doordat bewoners uit Hillesluis en Bloemhof door middel van hun subjectieve ervaringen bijdragen aan de stem van bewoners in Rotterdam. Door in dit onderzoek actuele literatuur te vergelijken met de huidige ervaring van bewoners ten opzichte van pleinen zal het toekomstig beleid mogelijk meer voortkomen uit de ervaringen en wensen van bewoners. Beleid wat beter aansluit bij de ervaring van bewoners zal de relatie tussen gemeente en bewoners bevorderen, wat als maatschappelijk relevant geacht kan worden. Daarbij is het nuttig bij het opstellen van beleid en het maken van keuzes met betrekking tot de ontwikkeling van openbare ruimte in de toekomst. Hiermee kunnen problemen, zoals ontstaan in Hillesluis voorkomen worden.

Theoretisch kader

Iedere gemeente wenst pleinen te ontwerpen die door iedereen gebruikt kan worden en voldoet aan de wensen van deze gebruikers en omwonenden. Om te achterhalen wat een goed functionerend plein precies inhoudt dienen bepaalde criteria opgesteld te worden. In 1980 presenteerde William H. Whyte zijn boek *'The social life of small urban spaces'* waaruit bleek dat bepaalde aspecten zoals, grootte, de vorm of de gebouwen die er op staan, totaal niet van belang zijn voor de kwaliteit van een plein (Whyte, 1980). Aan welke voorwaarden een plein dan wél moet voldoen en waar omwonenden en gebruikers waarde aan hechten wordt in dit theoretisch kader aan de hand van literatuur geanalyseerd. Allereerst wordt er een definitie gegeven van een plein die gedurende het onderzoek gehanteerd zal worden. Vervolgens wordt aan de hand van literatuur ingegaan op de waarde en van pleinen en op de concepten 'participatie' en 'eigenaarschap'.

Pleinen

Een stad kent veel verschillende soorten pleinen. Deze verschillen kunnen ontstaan door fysieke kenmerken en aanwezige voorzieningen, het type gebruikers en de activiteiten op de pleinen. Om een plein te kunnen beoordelen, te onderzoeken of beleid voor te schrijven is het van belang om te definiëren wat een plein is en welke type pleinen bestaan. Binnen deze scriptie zal dezelfde definitie gebruikt worden als het onderzoek naar de publieke waarde van pleinen door het Verwey-Jonkerinstituut. *"Een plein is een open plek in een wijk, stad of dorp waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar de gemeente invloed op kan uitoefenen."* (Boonstra et al., 2010) Dit onderzoek richt zich op pleinen in de buurten Hillesluis en Bloemhof en daarmee op pleinen met een buurt- of wijkfunctie. Boonstra et al. (2010) onderscheiden vijf pleintypen op basis van inrichting, voorzieningen en activiteiten, namelijk het sportplein, het speelplein, het overlooplein, het uitrustplein en het multifunctionele plein. De pleinen in Hillesluis en Bloemhof zijn voornamelijk speelpleinen. Dit zijn pleinen die niet opvallend veel voorzieningen hebben. Vaak zijn er enkele speel- of sportvoorzieningen (Boonstra et al., 2010). Deze informatie is van belang om de waarde van een plein voor bewoners in te schatten. Een speelplein heeft voor bewoners een andere functie dan bijvoorbeeld een multifunctioneel plein, met naast speel- en sportvoorzieningen, ook winkels en horecavoorzieningen. De verschillen in functies en voorzieningen hebben invloed op de ontmoetingen die plaatsvinden en daarmee waarde die mensen hechten aan een plein.

De waarde van pleinen

Door de jaren heen zijn veel verschillende theorieën verschenen over de kwaliteit van openbare ruimte. Planoloog Lynch (1981) was een van de eerste die kwaliteitscriteria opstelde voor de openbare ruimte. Hij probeerde een link te leggen tussen menselijke waarden en de fysieke kenmerken van de stad en maakte daarbij onderscheid in vijf criteria; vitaliteit, gevoel, fit, toegankelijkheid en controle. Later ziet Montgomery (1998) de activiteit op een plein als een belangrijk criteria voor de openbare ruimte. Deze

activiteit wordt gedefinieerd door het aantal mensen dat aanwezig is gedurende verschillende momenten van de dag en het aantal activiteiten dat plaatsvindt op het plein door het jaar heen. De toenemende aandacht voor de inrichting van openbare ruimte leidde tot verschillende internationale programma's, waaronder *Project for Public Spaces*. In programma's als deze wordt de gebruiker van de pleinen centraal gesteld. Activiteit is, naast toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid, ook een van de kernkwaliteiten van een plein. Daarnaast noemen Madden & Schwartz (2000) vijf algemene kenmerken voor een succesvol plein; veel mensen in groepen, bovengemiddeld percentage vrouwen, mensen van verschillende leeftijden, verschillende activiteiten en sympathie tussen de mensen op het plein. Onderzoek van het Verwey-Jonker instituut (Boonstra et al., 2010), naar de publieke waarde van pleinen in Rotterdam, onderscheidt tenslotte vijf dimensies van publieke waarde van pleinen.

1. Diversiteit en intensiteit van gebruik: Het is van belang dat pleinen gebruikt worden door verschillende individuen en groepen, zodat mensen kunnen ontmoeten. Het is daarbij van belang dat op een plein meerdere activiteiten kunnen plaatsvinden. Mensen moeten een reden hebben om het plein te gebruiken. Een citaat van Jacobs (1992) over het gebruik van straten is hierop van toepassing: *“You can't make people use streets they have no reason to use. You can't make people watch streets they do not want to watch.”*
2. Inrichting van pleinen: Bij de inrichting van de openbare ruimte wordt met name gefocust op de fysieke inrichting. Dit bestaat uit het vormgeven van de openbare ruimte wat betreft beheersbaarheid van onveiligheid maar ook de sociologische kant van de openbare ruimte speelt daarbij een steeds grotere rol. Hiermee wordt bedoeld op het type gebruikers en de beleving van de gebruikers van het plein.
3. Sfeer en interactie: Dit is een lastig te meten concept, echter is het duidelijk dat een plein meer publieke waarde heeft als mensen/buurtbewoners hier elkaar treffen. Dit maakt een plein leefbaar en gezellig. Een ander kenmerk is als bezoekers vrolijk zijn, rommel opruimen, zich verantwoordelijk voelen voor het beheer en rond het plein wonen.
4. Veiligheid: Bij de veiligheid op een plein kan de inzet van politie zorgen voor uitsluiting van bepaalde groepen. Dit kan resulteren in minder mensen op een straat, wat bewezen door veel wetenschappers weer kan zorgen voor een lagere sociale veiligheid. Het is dus van belang dat veel mensen op straat zijn voor een hogere mate van informele sociale controle.
5. Informele controle: Weinig verhuisbewegingen onder de bewoners en korte ontmoetingen op pleinen dragen bij aan informele sociale controle. Deze korte ontmoetingen kunnen goed plaatsvinden op een plein.

Blokland (2008) beschrijft het mechanisme van herhaalde oppervlakkige ontmoetingen, die zorgen voor herkenning en daarmee voor vertrouwen en een thuisgevoel onder bewoners als 'publieke familiariteit'. Verwachtingen die mensen hebben van anderen zijn van belang voor sociale veiligheid. Groepen die

bepaalde delen van een plein toe-eigenen, bijvoorbeeld hangjeugd, zijn dus niet altijd slecht. Wanneer hangjongeren altijd op dezelfde plek staan, kan dit juist zorgen voor zekerheid. Echter kunnen daarbij duidelijke grenzen gesteld worden.

Naast deze korte ontmoetingen en verwachtingen, heeft ook groen in de buurt invloed op de sociale cohesie in een buurt (Vreke et al., 2010). Buurtgroen heeft via verschillende mechanismen invloed op sociale cohesie. Allereerst geldt groen als ontmoetingsplaats voor bewoners, bij bijvoorbeeld recreatieve activiteiten. Het groen op een plein is hierbij een van de redenen voor bewoners om naar deze plek te gaan wat kan leiden tot korte ontmoetingen. Hiervoor moet het groen veilig, schoon en aantrekkelijk zijn. Ten tweede fungeert het beheer van het groen als een object van gezamenlijke activiteiten, zoals het onderhoud en beheer uitgevoerd door buurtbewoners, wat bijdraagt aan buurtgebondenheid. Bij het derde mechanisme ligt de nadruk op het beïnvloeden van het beleid. Ook door gezamenlijk streven naar de aanleg van nieuw buurtgroen of tegengaan van verdwijning van buurtgroen ontstaat sociale cohesie. Tot slot betreft buurtgroen een belangrijke bron van gehechtheid en identificatie voor een buurt. Buurtbewoners kunnen zich verbonden voelen met het groen en het gevoel hebben dat dit hen onderscheidt van andere buurten.

Participatie

Participatie kent vele vormen en definities. In dit onderzoek ligt de nadruk op de interactie tussen de publieke actoren en de bewoners rondom pleinen, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen participatie geïnitieerd vanuit de lokale overheid en participatie geïnitieerd vanuit de burgers (Edelenbos & Meerkerk, 2016). Participatie wordt in de literatuur onderverdeeld in verschillende generaties. Bij de eerste generatie werden plannen voorgelegd vanuit de overheid en hadden mensen de mogelijkheid om inspraak te geven op de plannen. De tweede generatie ging meer om interactieve beleidsvorming, wat verder gaat dan enkel advisering. Met de derde generatie wordt bedoeld op participatie geïnitieerd vanuit de bewoners (Dezeure, 2010). Daarnaast is het van belang om te bepalen op welk moment in het proces de bewoners betrokken worden (Wong, 2014). De gemeente kan bijvoorbeeld bewoners vanaf het begin van het proces te betrekken. Het doel van deze participatieve planning is om het perspectief van het publiek te betrekken bij het planningsproces voorafgaand aan de ruimtelijke ontwikkeling (Cilliers & Timmermans, 2014). Ook wordt door participatieve planning kennis uitgewisseld tussen de bewoners en de professionals die verantwoordelijk zijn voor de ruimtelijke ontwikkeling. Het uitwisselen van kennis zou zorgen voor plannen die beter afgestemd zijn op de behoefte van alle belanghebbenden (Nared & Bole, 2020). Andere opties voor lokale overheden zijn procesparticipatie en projectparticipatie. Bij procesparticipatie kunnen bewoners meepraten in de planningsfase en tijdens de vaststelling van de ontwikkeling (van der Meer, 2020). Bij projectparticipatie betreft dit participatie tijdens de ontwikkeling en de bouw (Peuchen & Bijvoet, 2020).

Het belang om te participeren kan op verschillende wijzen geprikkeld worden bij bewoners. Zo kan een ergernis de reden zijn om iets te willen veranderen en dus actief te participeren. Daarbij

stimuleert het actief op de hoogte houden van de bewoners via vertrouwde netwerken de participatie. Hierbij wordt niet bedoeld op informatieverstrekking via nieuwsberichten of lokale media, maar op *corporate actors* in de buurt. Bewoners met een sterk vertrouwen in dit soort sleutelfiguren participeren immers meer dan die met een wantrouwend gevoel. Wijkmanagers kunnen gelden als belangrijke sleutelfiguren die kennis kunnen overdragen aan bewoners en mede bij kunnen dragen aan het stimuleren van bewoners om te participeren (Van Marissing, 2008).

Eigenaarschap

Het betrekken van bewoners met participatieve planning kan leiden tot een gevoel van verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte wat weer kan leiden tot een gevoel van eigenaarschap: bewoners houden niet vast aan hun onvrede maar ondernemen zelf actie om de eigen leefomgeving te verbeteren (Van Luin et al., 2018). Dit wordt gestimuleerd als bewoners deelnemen aan het proces, input mogen leveren aan de uiteindelijke plannen en hun inbreng terugzien in het eindresultaat (Edelenbos et al., 2017). Eigenaarschap kan bijdragen aan verandering in de buurt. Ook hierbij is het van belang dat bewoners als eerste aan zet zijn om hun wensen kenbaar te maken. Op deze manier worden de bewoners betrokken en mede-eigenaar van de ontwikkeling. Eigenaarschap wordt door Van Luin et al. (2018) onderverdeeld in individueel mentaal- en collectief mentaal eigenaarschap. Individueel mentaal eigenaarschap komt voort uit de vrijwilligheid van de bewoner zelf om de eigen leefomgeving te verbeteren. Het collectieve mentaal eigenschap is de gedeelde visie over het verbeteren van een leefomgeving en komt voort uit de gedachte dat een gebied niet door één iemand beheert kan worden. Dit collectief mentaal eigenaarschap wordt volgens Van Luin et al. (2018) bevorderd door vier mechanismen; ambities, gezamenlijkheid, vertrouwen en collectieve intenties. Om collectief mentaal eigenaarschap te laten ontstaan dienen bewoners echter wel bereid te zijn om dingen te delen en zich open te stellen voor het 'wij' gevoel.

Centraal in dit onderzoek staan: de waarde van pleinen, participatie en eigenaarschap. Bij de waarde van pleinen is gekeken naar de rol van de kernkwaliteiten van Madden & Schwartz (2000) en de vijf dimensies van Boonstra et al. (2010). Bij de inrichting van pleinen is daarbij de rol van groen meegenomen. Tot slot staan onder participatie de concepten participatieve planning, *corporate actors* en de rol van eigenaarschap centraal.

Methodologie

Dit onderzoek beoogt de waarde van pleinen en de door bewoners gewenste vormen van participatie in kaart te brengen. Dit onderzoek is kwalitatief van aard. De kwalitatieve onderzoeksopzet draagt bij aan het achterhalen van de bewonerspercepties op de waarde van pleinen en de visie op participatie in Hillesluis en Bloemhof. Het kwalitatieve onderzoek heeft plaats gevonden in de vorm van een *case study*, waarbij het Kokerplein in Hillesluis en het Lidlplein in Bloemhof gelden als de onderzoeksgebieden. Een *case study* wordt toegepast wanneer een persoon, groep, locatie of situatie wordt onderzocht. Het gaat daarbij meestal om complexe problemen (Baarda et al., 2009). Binnen dit onderzoek is de *case study* gericht op de perceptie van personen rondom de twee pleinen in Hillesluis en Bloemhof. Er is gekeken naar de functionaliteit en waarde die gebruikers hechten aan pleinen en wat de wensen zijn van de bewoners gedurende het participatieproces.

Onderzoeksmethoden

De kwalitatieve *casestudy* is uitgevoerd aan de hand van interviews. De interviews hadden als doel om specifiekere informatie in te winnen over de perceptie van bewoners ten opzichte van de waarde van pleinen en de visie op participatie. Op basis van de belangrijkste concepten uit de theorie is voorafgaand aan de interviews een topiclijst opgesteld (bijlage I). De interviews zijn op semigestructureerde wijze uitgevoerd. Semigestructureerd interviewen is een vorm van kwalitatief onderzoek waarin de interviewer een lijst met onderwerpen heeft, maar daarbij ruimte biedt voor de geïnterviewde om van de gestelde vragen af te wijken (Baarda et al., 2009). Dit type interview is effectief om specifieke informatie te verzamelen, maar daarbij open te blijven staan voor nieuwe ideeën en perspectieven. Deze vorm van interviewen biedt ondanks de vrijheid van antwoorden van de respondenten de mogelijkheid om de verschillende interviews met elkaar te vergelijken door de vaste structuur van onderwerpen. De uitkomsten van de interviews zijn vastgelegd via audio-opnames en vervolgens verwerkt in de vorm van transcripten. Dit zijn woordelijke transcripties, hierbij is alles wat wordt gezegd genoteerd, maar zijn aarzelingen, stopwoordjes en het eventueel stotteren van de respondenten genegeerd. Vervolgens zijn de transcripten gecodeerd, hierbij is gebruik gemaakt van *Atlas.ti*. Het coderen is uitgevoerd op zowel inductieve- als deductieve wijze. Dit houdt in dat de interviews geanalyseerd zijn aan de hand van de theoretische concepten maar daarbij ook ruimte is gehouden voor nieuwe empirische bevindingen. Het coderingsproces heeft via open -, axiaal-, en selectief coderen geleid tot de uiteindelijke resultaten. In bijlage II is de *codetree* te vinden met alle axiale- en selectieve codes.

Onderzoekspopulatie

Voor de werving van participanten is gebruik gemaakt worden van sleutelfiguren in de wijk en wijkmanagers van de gemeente Rotterdam. Via de wijkmanager Harry Kraaijeveld zijn de eerste contacten gelegd met de sleutelfiguren binnen de buurten. Vervolgens is er door middel van *snowball sampling* en verschillende observaties op pleinen het respondenten aantal toegenomen, bij deze methode

wordt de populatie uitgebreid door gebruik te maken van het netwerk van de respondenten (Etikan, 2016). De respondenten bestaan uit bewoners rondom het Kokerplein in Hillesluis en het Lidplein in Bloemhof. Om deze criteria te waarborgen is er gebruik gemaakt van een gerichte steekproef binnen een theoriegerichte selectie (Baarda et al., 2009). Uiteindelijk zijn er 8 respondenten geïnterviewd. De interviews duurden tussen de 45 en 60 minuten, waardoor de percepties van de bewoners met betrekking tot de betreffende onderwerpen voldoende in kaart gebracht zijn.

Ethische verantwoording

Voorafgaand aan de interviews is toestemming gevraagd aan de respondenten voor onder andere de deelname en het opnemen van de audio van het interview. Respondenten hebben vrijwillig deelgenomen en beschikten daarbij over de mogelijkheid om zich ten allen tijden uit het onderzoek terug te trekken. De data die voortkomt uit de interviews is enkel gebruikt voor het betreffende onderzoek en is op geen enkele manier te herleiden naar de respondenten, alle gegevens zijn gepseudonimiseerd. De respondenten zijn voorafgaand aan hun deelname aan het onderzoek op de hoogte gesteld van hun rechten en mogelijkheden door het invullen van de *informed consent* (bijlage III).

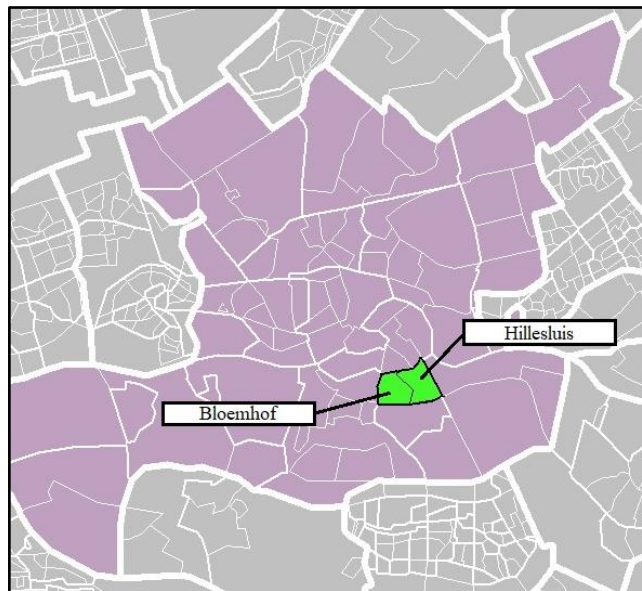
Resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van dit kwalitatieve onderzoek getoond. Deze resultaten, die voortkomen uit de afgenomen interviews, worden ondersteund door uitspraken van bewoners. Allereerst wordt een beschrijving gegeven van de context, met informatie over de onderzochte buurten en respondenten.

Buurtbeschrijving

Het onderzoek is uitgevoerd in de buurten Hillesluis en Bloemhof. Deze buurten bevinden zich in de wijk Feijenoord in Rotterdam-zuid (Zie figuur 1).

Hillesluis heeft een oppervlakte van 90 hectare. De woningen zijn voor ongeveer 75% in bezit van huurcorporaties of particuliere verhuurders. Nagenoeg alle woningen zijn meergezinswoningen. In totaal kent Hillesluis ongeveer 12.000 inwoners, waarvan het grootste gedeelte een niet-Nederlandse culturele achtergrond heeft. De Turkse en Marokkaanse gemeenschap zijn daarbij het

Figuur 1 Buurtkaart Rotterdam

grootst. Het gemiddelde opleidings- en inkomensniveau van de bewoners is in verhouding met de rest van Rotterdam laag (Gemeente Rotterdam, 2022). Hillesluis is vooral door de Beijerlandselaan een levendige buurt. Deze laan wordt al sinds de jaren '70 als een belangrijke winkelstraat gezien in Rotterdam. Tegenwoordig is het, met ruim 200 winkels en ondernemers, nog steeds als een belangrijke winkelstraat en ontmoetingsplaats voor met name de niet-westerse gemeenschappen in Rotterdam (Zie afbeelding 1). Het oostelijke gedeelte van Hillesluis bestaat voornamelijk uit groen en oogt als een parkachtige omgeving langs de gehele lengte van het spoor. Verder is verspreid over de pleinen en openbare ruimtes groen aanwezig in de buurt. Hillesluis kent 19 pleinen. In dit onderzoek wordt in Hillesluis voornamelijk gefocust op het Kokerplein. Dit plein, gelegen aan de Kokerstraat, vlak achter het buurthuis 'de Hillevliet', heeft recent een totale metamorfose doorgemaakt waarbij het is veranderd van een plein vol steen naar een groen plein met een parkachtige uitstraling (Zie afbeelding 2). De ontwikkeling leidde tot negatieve reacties van omwonenden, die aangaven geen ruimte meer te ervaren voor buurtactiviteiten en geen zicht meer te hebben op hun spelende kinderen (OPEN Rotterdam, 2022). Deze negatieve reacties, in contrast met de positieve ervaring die de gemeente heeft over het betrekken van de bewoners bij de plannen, dienen het Kokerplein aan als geschikte onderzoeklocatie voor deze

casestudy. De locatie kan namelijk beschouwd worden als een ontwikkeling waarbij, zowel de participatie als de uiteindelijke inrichting van het plein, niet aan de wensen van de bewoners voldoet.

Afbeelding 1 Beijerlandselaan

Afbeelding 2 Kokerplein

Bloemhof is een vooroorlogse buurt ten westen van Hillesluis. De buurt is dichtbebouwd en kent veel sociale- en particuliere huur. In totaal heeft de buurt een oppervlakte van 79 hectare. Bloemhof is een multiculturele wijk met meer dan 150 verschillende nationaliteiten, ongeveer 70% van de 14.000 inwoners heeft een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Ook hier is het grootste gedeelte van de bewoners laag opgeleid (Gemeente Rotterdam, 2022). De meeste activiteit vindt plaats aan de randen van de buurt, met in het oosten de Hillevliet, het zuiden de Groene Hilledijk en in het westen de Dordtselaan als belangrijkste drukke straten. Midden in buurt loopt een waterkanaal langs de Lange Hilleweg die de buurt opsplijt in twee delen (Zie afbeelding 3). Ook ten noorden loopt een kanaal langs de Hillevliet die Bloemhof en Hillesluis van elkaar scheidt. Langs deze kanalen is het grootste gedeelte groen. Verder is de hoeveelheid groen op pleinen en andere openbare ruimtes beperkt in de buurt. In Bloemhof zijn in totaal 24 pleinen. Dit onderzoek richt zich op het Lidlplein aan de Lange Hilleweg (Zie afbeelding 4). Het plein geldt als een belangrijk verbindingspunt, gelegen in het midden van de buurt. Begin 2021 kende het plein aan de Lange Hilleweg een metamorfose waarbij onder andere nieuwe speeltoestellen werden geplaatst, de ruimtelijke indeling werd veranderd naar de wensen van de bewoners en een grauwe muur werd opgevrolijkt door de bewoners zelf (De Havenloods, 2021). In tegenstelling tot het Kokerplein in Hillesluis, reageerden buurtbewoners na de ontwikkeling van het Lidlplein juist enthousiast, zowel met betrekking tot de bewonersparticipatie als de uiteindelijke

inrichting van het Lidlplein. Deze positiviteit rondom de ontwikkeling maakt van het Lidlplein een locatie voor deze *casestudy*. De locatie kan beschouwd worden als een ontwikkeling die geslaagd is op het gebied van participatie en de uiteindelijke inrichting aan de wensen van de bewoners voldoet.

Afbeelding 3 Lange Hilleweg

Afbeelding 4 Lidlplein

Respondenten

De respondenten die zijn geïnterviewd, zijn omwonenden van het Kokerplein te Hillesluis en het Lidlplein te Bloemhof. In totaal zijn acht respondenten geïnterviewd, vier per plein, waarvan een gelijke man-vrouw verdeling. De leeftijd van de respondenten loopt uiteen van 21 jaar tot 68 jaar. Het grootste gedeelte van de respondenten heeft een Nederlandse afkomst. Bij het refereren naar uitspraken van de respondenten zijn pseudoniemen gebruikt en wordt voortdurend de letter 'K' (Kokerplein) of 'L' (Lidlplein) en de leeftijd vermeld. In bijlage IV zijn de pseudoniemen terug te vinden met alle bijbehorende relevante persoonskenmerken.

Mensen op het plein

De respondenten hebben een uitgesproken mening over de aanwezigheid van mensen op het plein. In alle gevallen zijn de respondenten positief over deze aanwezigheid, het zorgt immers voor een gevoel van levendigheid en veiligheid. *“Veel mensen op een plein geven toch een soort van veilig gevoel en dat er wat op het plein te beleven is, wat misschien ook wel eerder uitlokt, om dan ook op het plein te verblijven”*, aldus Frans (K58). Ook over het type mensen op een plein lijken de bewoners van beide pleinen redelijk gelijkgestemd. De respondenten hebben geen voorkeur voor meer mannen of vrouwen op een plein. Echter zijn de vrouwelijke respondenten het erover eens dat een hogere aanwezigheid van vrouwen op het plein resulteert in een prettiger gevoel onder de bewoners wanneer het onderwerp veiligheid aanbod komt. Fatma (L26) licht toe: *“Ik zou wel zeggen dat ik me veiliger voel als er meer vrouwen om me heen zijn op een plein.”* Ondanks dat, lijkt de algemene voorkeur van de respondenten uit te gaan naar een mix van type mensen op het plein. Deze mix geldt ook voor de gewenste leeftijdsgroepen op het plein. Het komt erop neer dat een plein een plek is die voor iedereen toegankelijk en bruikbaar is. Michelle (L51) zegt daarover het volgende: *“Dat het een prettige ruimte is voor iedereen en dat iedereen er ook wat aan kan hebben, van alle verschillende leeftijdsgroepen.”*

Het belang van activiteiten

Een aantal respondenten hebben een duidelijke mening over activiteiten op een plein. Over de uitkomst van activiteiten zijn de respondenten gelijkgestemd. Ze geven aan dat het een positief effect heeft op de wijk, het zou zorgen voor levendigheid in de buurt en voor verbinding tussen de bewoners. Ishana (L21) licht toe:

Want ik vind altijd of een activiteit nou veel mensen trekt of niet, ik vind altijd wel dat het een soort van vrolijkheid en gezelligheid met zich meebrengt. Van ‘oh’ er gebeuren hier leuke dingen en zo. En mensen komen vanzelf dan altijd wel kijken of even om de hoek kijken. Voor je het weet bouwt het allemaal op, maar ik zou zeggen voor de saamhorigheid [...] zou ik inderdaad wel activiteiten organiseren en gewoon laten door blijven gaan.

Naast het belang van activiteiten voor de buurt spreken meerdere respondenten de wens uit om op de pleinen ruimte te bewaren voor het uitvoeren van activiteiten. Deze wens wordt met name uitgesproken door de respondenten van het Kokerplein, die deze ruimte op het plein verloren door de ruimtelijke ontwikkeling. Frans (K58) zegt hierover: *“Daarbij is het natuurlijk wel belangrijk dat groen en die bomen niet andere activiteit in de weg gaan staan, wat je bij ons bijvoorbeeld ook wel ziet. Waardoor wij onze eigen activiteit helemaal niet meer uit kunnen voeren.”* Petra (L48), die heeft meegedacht over de ontwikkeling van het Lidplein aan de Lange Hilleweg, geeft aan dat ze bij het maken van het ontwerp bewust heeft gekozen om ruimte voor activiteiten te bewaren. Wat de wens van de bewoners nogmaals bevestigd.

De inrichting van pleinen en de rol van groen

De respondenten hebben wat betreft de inrichting en faciliteiten van pleinen allen een unieke mening afhankelijk van de waarde die zij hechten aan pleinen. Zo willen ouders met kinderen vaak speelgelegenheden en wensen ouderen eerder bankjes om op uit te rusten. Desondanks is er sprake van een rode draad in de verschillende meningen van de respondenten op beide pleinen. Zo heerst het algemene gevoel dat huidige pleinen vaak zijn ingericht voor één type activiteit en/of voor één specifieke doelgroep. Michelle (L51) zegt hierover: *“Ja, en wat mij opvalt sinds wij dit plein zelf onderhouden, is dat de meeste pleinen van de gemeente, die zijn zo monomaan. Je bent er zo op uitgekeken en het is vaak één concept.”* Daarop aansluitend volgt dan ook van nagenoeg alle respondenten de wens om het plein multifunctioneel in te richten waarbij het voor alle doelgroepen de moeite waard is om het plein te bezoeken. Frans (K58) licht dit toe:

Er moeten verschillende activiteiten mogelijk zijn voor alle verschillende groepen. Dus er moet een speeltuin mogelijk zijn, misschien wat van Jeu de Boules voor ouderen, maar ook zeker bankjes en stoelen waar de nog ouderen gewoon op kunnen zitten en elkaar kunnen ontmoeten.

Deze wensen om de verschillende doelgroepen een plek aan te bieden om zich te vermaken of te verblijven op het plein wordt benadrukt door Fatma (L26):

Ik vind het wel leuk als er allemaal kinderen aan het spelen zijn. Gewoon echt een parkgevoel, waar je met een kleedje kan zitten of zo. Ik denk dan ook aan picknicktafels en gewone bankjes, dat biedt mensen zelf de mogelijkheid om te kiezen en is geschikt voor zowel ouderen als kinderen.

Naast de inrichting en vaste faciliteiten van pleinen hebben diverse respondenten een sterke mening over de rol van groen op een plein. In het huidige Rotterdam is te weinig groen aanwezig. Erik (K43) zegt daarover: *“En verder qua inrichting, wens ik niet te veel steen. Je ziet in Rotterdam nog veel pleinen die helemaal betegeld zijn.”* Verschillende respondenten van beide pleinen uiten de wens voor meer groen in de omgeving en op de pleinen. Deze wens komt enerzijds voort uit het feit dat de respondenten het mooi vinden, maar anderzijds wordt door een enkele respondent ook het nut van groen ingezien wat betreft geluidsoverlast, wateropslag en het creëren van schaduw wat bevorderend is om warmte tegen te gaan. Ook geven respondenten aan dat groen zorgt voor een fijne sfeer en mensen uitnodigt om het plein te bezoeken. Zo zegt Frans (K58):

Ja zeker, ik denk dat groen ook bij kan dragen aan een hele fijne sfeer op het plein. Mensen voelen zich vrolijk, krijg je misschien een beetje het gevoel van lekker schone zuurstof. Dus lekker veel bomen, lekker veel planten. Ja dat lokt altijd wel uit om naar zo'n plein toe te gaan.

Interactie en ontmoetingen

De sfeer op de pleinen is voor veel bewoners van belang. Een fijne sfeer zal bijdragen aan een prettig gevoel en uitnodigen om op een plein te verblijven. Wanneer mensen vaker op een plein verblijven zal dit volgens hen leiden tot meer ontmoetingen tussen de bezoekers van pleinen en bewoners uit de buurt. Deze ontmoetingen zorgen voor een betere band tussen de bewoners wat de respondenten belangrijk vinden. Een plein kan op deze manier werken als een verbindende factor in de buurt. Dit verbinden kan ook bijdragen aan het contact tussen mannen en vrouwen, wat de eerdergenoemde onveiligheidsgevoelens tegenover mannen op het plein kunnen tegengaan. Een plein kan, buiten de ontmoetingen tussen mannen en vrouwen, ook bijdragen aan het verbinden van verschillende culturen. Door de vele culturen in de buurt heerst onder respondenten uit beide buurten een gevoel van afgesloten gemeenschappen met ieder hun eigen taal, wat de sociale cohesie benadeelt. Ook hierin kan een plein een belangrijke rol spelen, Peter uit Hillesluis (K58) licht dit toe:

En dat je cohesie creëert binnen zo'n gemeenschap. Zeker omdat we tegenwoordig te maken hebben met ongeveer 178 verschillende nationaliteiten. [...] Maar er zijn hele groepen die ook alleen maar hun eigen taal spreken. En dat maakt het soms wel eens lastig. En als je dan niet de onderlinge cohesie creëert op zo'n plein, waar mensen die taal gewoon moeten spreken omdat ze anders met een ander niet kunnen communiceren dan maak je het ook belangrijk en dat is eigenlijk wat je nu wil bereiken dat iedereen die taal goed gaat beheersen. Het moet eigenlijk een sociale plek zijn. De bedoeling is dat mensen elkaar daar opzoeken.

Buiten de ontmoetingen op pleinen in de vorm van uitgebreide gesprekken blijven veel ontmoetingen beperkt tot het groeten van elkaar. Volgens verschillende respondenten dragen ook deze ontmoetingen bij aan een prettige sfeer en een thuisgevoel op het plein. De korte ontmoetingen en herkenning van mensen zorgen daarbij ook voor een veilig gevoel en enige sociale controle. Echter, dit kan afhankelijk zijn van de cultuur of afkomst van de bewoner. Zo geeft Fatma (L26), met een Turkse afkomst, aan dat ze zich fijner en vrijer voelt op een plein waar ze minder bekenden tegenkomt. Het tegenkomen van bekenden zorgt bij haar, mede door de cultuur, voor een gevoel dat ze in de gaten gehouden wordt, waardoor ze zich niet kan kleden of gedragen zoals ze dat zelf wil. Fatma (L26) zegt hierover:

Nou dat is ook weer heel persoonlijk, maar voor mij hoeft dat niet per se. Maar dat is ook meer een cultuurding, omdat ik zelf Turks ben en er wonen hier gewoon veel Turken. Dus bij mij heerst er dan wel echt iets meer achtergrondinfo waarom ik liever geen bekenden tegenkom.

Veiligheid en sociale informele controle

Veiligheid is een belangrijk onderwerp voor bewoners uit beide buurten. Een aantal respondenten geven aan dat ze zich met regelmaat onveilig voelen op en rond de pleinen. Deze gevoelens komen met name voort uit de aanwezigheid en overlast van hangjongeren. De overlast blijkt onder andere uit het dumpen van afval, het gebruik van lachgasballonnen, harde muziek en geluidsoverlast in de nacht. Daarbij wordt

aangegeven dat een plein met geen tot weinig mensen ook onveiligheidsgevoelens oproept en een plein met veel mensen het gevoel van veiligheid juist bevordert. Frans (K58) bevestigt dit: *“Veel mensen op een plein geven toch een soort van veilig gevoel en dat er wat op het plein te beleven is, wat misschien ook wel eerder uitlokt om op het plein te gaan.”*

Naast het feit dat veel mensen op het plein gewenst zijn, zeggen nagenoeg alle respondenten dat sociale informele controle essentieel is voor het gevoel van veiligheid. Deze controle wordt beschreven als het zicht van de omwonenden op het plein, maar ook het belang van overzicht en openheid op het plein met geen afgesloten gedeeltes wordt daarbij benoemd. De sociale informele controle zou op deze manier zorgen voor een veilig gevoel voor de respondenten zelf en hun kinderen. *“Er kan altijd wat gebeuren, dus het geeft mij wel een veilig gevoel als mensen een reactie kunnen geven en een beetje in de gaten kunnen houden mocht er iets met mij of mijn kinderen gebeuren”*, aldus respondent Fatma (L26). Naast de controle onderling op het plein is in de interviews ook gesproken over de inzet van politie met betrekking tot de veiligheidsgevoelens. Hierover waren alle respondenten gelijkgestemd. In eerste instantie leken een aantal bewoners positief over de aanwezigheid van politie rond de pleinen, maar gedurende de interviews kwamen alle respondenten tot de conclusie dat politie en handhaving juist zorgen voor een gevoel van onveiligheid. Hun aanwezigheid wekt namelijk de illusie dat er zich een onveilige situatie voor kan doen of respondenten zich zelfs als doelwit beschouwd voelen. Ton (K68) zegt over de inzet van politie: *“En ik zie politie altijd een beetje negatief in. Ik denk dat als jij een plein hebt met veel politie en bewakingscamera's, dat het juist mensen afschrikt, waardoor er een onveilige sfeer creëert.”*

Participatie

Participatie ligt voor veel bewoners gevoelig. De respondenten hebben uitgesproken meningen over hun ervaringen met participatie vanuit de gemeente. De meeste respondenten, woonachtig rond het Kokerplein, zijn negatief over de betrokkenheid bij de uitgevoerde ruimtelijke ontwikkeling. Deze onvrede richt zich op verschillende fases van het participatieproces. Sommige respondenten zijn negatief over de manier waarop ze werden benaderd voor participatiebijeenkomsten. Ze hadden graag zelf willen kiezen of dit digitaal of fysiek gebeurt. Daarbij zijn de uitnodigingen voor sommigen lastig te begrijpen door ambtelijk taalgebruik of ze wensen om de uitnodiging in een andere taal te ontvangen. Daarover zegt Petra (L48), werkend bij een buurtinstelling in Bloemhof en initiatiefnemer van de ontwikkeling aan het Lidplein: *“Maar ja, de gemeente werkt vaak te algemeen. Je bereikt deze mensen dan gewoon niet. Die wij over de vloer krijgen, die wij wel bereiken en ook hebben bereikt.”* Volgens haar en andere respondenten neemt de gemeente niet de tijd en de moeite om contact met mensen op te nemen en ook ontbreekt het de gemeente aan de juiste kennis. Respondenten aan het Kokerplein in Hillesluis, die wel het gevoel hebben dat ze enigszins betrokken zijn in de plannen, zijn over een aantal dingen later in het participatieproces negatief gestemd. Een aantal respondenten voelt zich niet serieus genomen en vindt dat ze enkel ‘betrokken’ worden omdat de gemeente een participatieplicht kent. De plannen zijn in hun

ogen al definitief en bieden geen ruimte meer voor inbreng of verandering. Dit alles resulteert in een steeds lagere opkomst op participatiebijeenkomsten. Zo bevestigt ook Peter (K58):

Ja, dan wordt zo'n participatiebijeenkomst gehouden, waar je de plannen kan inzien en dan kan je inbreng geven, maar of het echt werkt, ik heb wel eens het idee dat ze bewoners moeten betrekken, maar dan niet echt luisteren. Dus je hebt ook mensen die gewoon niet meer komen op zo'n inspraakavond, want die hebben het idee dat ze niet serieus genomen worden.

Tot slot spreken de respondenten van zowel het Kokerplein als het Lidplein negatief over de communicatie en transparantie vanuit de gemeente. Bewoners willen betrokken worden in de keuzes die de gemeente maakt. De meeste respondenten zijn zich ervan bewust dat de gemeente niet kan voldoen aan de wensen van alle bewoners, maar willen wel transparantie over waarom bepaalde keuzes wel of niet worden gemaakt. Naast de gemaakte keuzes is ook de algemene communicatie tijdens het proces volgens sommige respondenten onvoldoende. Hierdoor is het onduidelijk wanneer bepaalde stappen genomen worden en of deze überhaupt nog plaatsvinden. Ook dit gaat ten koste van de geloofwaardigheid van de gemeente binnen het participatieproces van een ruimtelijke ontwikkeling.

Naast de negatieve ervaringen en aanmerkingen vanuit de respondenten zijn een aantal van hen wel positief over het contact met de wijknetwerkers vanuit de gemeente. De wijknetwerkers zorgen voor vertrouwd en persoonlijk contact en houden bewoners, waar mogelijk, op de hoogte van ontwikkelingen in de buurt. Michelle (L51) bevestigt deze positiviteit met de volgende uitspraak: *“En wat ook enorm scheelt is de wijknetwerker, die is echt een spin in het web die zich proactief met mensen verbindt. Die is ontzettend veel waard.”* De eerdergenoemde slechte communicatie en transparantie ligt volgens de respondenten dan ook niet aan het directe contact met de wijknetwerker. Ze houden de overkoepelende gemeente daarvoor verantwoordelijk.

Participatie verbeteringen volgens bewoners

De meningen van de respondenten met betrekking tot het participatiebeleid van de gemeente leiden vanzelfsprekend tot verbeterpunten en aanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn te onderscheiden in drie belangrijke thema's. Het eerste thema heeft betrekking tot de transparantie en communicatie tijdens het participatieproces. Vooral respondenten die rond het Kokerplein wonen, geven aan duidelijke kaders te willen over de participatiemogelijkheden. Sommige willen graag tijdens de ontwerpfase direct contact met de architect of projectontwikkelaar. Anderen geven aan dat het aandeel van bewoners wellicht beter beperkt kan worden tot de programmeringsfase om teleurstelling over het ontwerp te voorkomen. Ton (K68) zegt hierover: *“En dan is participatie vanuit het programmeren denk ik veel effectiever. Dan heb je trouwens ook meer ontwerpvrijheid als gemeente zijnde”*

Het tweede thema heeft betrekking tot het betrekken van bewoners op participatiebijeenkomsten. Sommige respondenten zijn negatief over de eenzijdigheid van het uitnodigen van bewoners. Zij pleiten voor beter contact tussen de gemeente en sleutelfiguren in de wijk,

die betere ingangen hebben in sommige gesloten kringen. Zij kunnen daarmee bepaalde groepen bereiken waartoe de gemeente geen toegang heeft. Respondenten zijn zich ervan bewust dat de gemeente ook niet de tijd en het geld kan investeren om zelf deze groepen te benaderen. Mede om die reden adviseren zij de gemeente om in te zetten op meer en beter contact met de huidige sleutelfiguren in de wijk. Op deze manier zal een beter beeld ontstaan van de visie van de bewoners en is de kans groter dat er meer bewoners betrokken zullen raken bij participatiebijekomsten.

Tot slot spreken meerdere respondenten over eigenaarschap op het plein. De respondenten omschrijven eigenaarschap als een concept dat bewoners rond de pleinen op verschillende manieren eigenaar maakt. Dit loopt uiteen van het plaatsen van één mozaïeksteen bij de opbouw van het Lidlplein tot volledige verantwoordelijkheid over het groen op een plein. Doordat bewoners op een bepaalde manier eigenaar worden gemaakt hebben ze het idee dat ze zich meer verantwoordelijk voelen voor het onderhoud en durven ze mensen eerder aan te spreken op hun gedrag op het plein. Samenvattend draagt het bij aan de rust en veiligheid. Petra (L48) bevestigt dit met de volgende uitspraak over de ontwikkeling van het Lidlplein aan de Lange Hilleweg.

Maar uiteindelijk hebben we het toch voor elkaar gekregen. Een paar van de jongeren kwamen meehelpen. [...] En die jongens zeiden toen later ook van, nou, ik zal het wel tegen mijn vrienden zeggen, van dat ze eraf moeten blijven en zich netjes moeten gedragen. Dus ja, dat was een beetje de uitkomst van als je ze erbij betreft.

Buiten de rust en veiligheid op het plein bevordert eigenaarschap volgens de respondenten ook de betrokkenheid gedurende het participatieproces. Doordat bewoners meer verantwoordelijkheid nemen zouden ze ook eerder betrokken willen worden bij ontwikkelingen rondom het plein of in de buurt. Ze hebben namelijk het idee dat ze invloed kunnen uitoefenen op 'hun' plein en buurt. Door meer in te spelen op eigenaarschap zou de gemeente de verantwoordelijkheid van sommige zaken meer bij de bewoners neer kunnen leggen en daarmee de betrokkenheid kunnen bevorderen. Echter geven een aantal respondenten aan geen kennis te hebben over het onderwerp 'eigenaarschap' en lijken hier verder ook geen interesse in te hebben. Frans (K58) zegt hierover het volgende:

Al is het natuurlijk wel zo dat je dan wel die mensen nodig hebt die de kar trekken en als je die niet hebt op het plein, dan wordt het gelijk een lastig verhaal. Dus de gemeente zou eigenlijk mensen bewust moeten maken van het feit dat het überhaupt kan. Want ik denk dat veel mensen er niets over weten.

Conclusie

Dit onderzoek heeft zich gericht op het bieden van inzicht in de perceptie van bewoners in Hillesluis en Bloemhof op de waarde van pleinen en de gewenste participatiewijze bij een ruimtelijke ontwikkeling. De onderzoeksvraag in dit kwalitatieve onderzoek luidt: *Wat is de waarde van pleinen voor bewoners uit Hillesluis en Bloemhof en wat is daarbij de beste vorm van participatie om bij de ontwikkeling van een plein betrokken te worden?* Om een antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen formuleren wordt allereerst ingegaan op de vier deelvragen.

Als antwoord op de eerste deelvraag, ‘*Wat is een plein?*’ is de definitie van Boonstra et al. (2010) gehanteerd: “Een plein is een open plek in een wijk, stad of dorp waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar de gemeente invloed op kan uitoefenen.” Het Kokerplein en het Lidlplein zijn volgens deze definitie beide een plein. Het zijn namelijk open plekken in een wijk waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar invloed kan worden uitgeoefend vanuit de gemeente. Wanneer wordt gekeken naar de verschillende type pleinen die worden onderscheiden door Boonstra et al. (2010), dan geldt het Kokerplein als een multifunctioneel plein en het Lidlplein als een overlooplein.

Om de tweede deelvraag; ‘*Wat is de waarde van pleinen?*’ te beantwoorden, wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende waarden. Respondenten ervaren het als een belangrijke waarde dat er mensen aanwezig zijn op een plein. Dit sluit aan op een aantal kenmerken van Madden & Schwartz (2000) voor een succesvol plein. Waar Madden & Schwartz (2000) doelen op het belang van groepen mensen en een bovengemiddeld percentage vrouwen, komt dat bij de respondenten niet naar voren als belangrijk kenmerk. Het bovengemiddeld percentage vrouwen wordt door hen enkel benadrukt om veiligheidsgevoelens te bevorderen. Met name de verschillende leeftijden op een plein en het belang van verschillende activiteiten worden door de respondenten bevestigd. Activiteiten hebben volgens de respondenten een positief effect op de levendigheid en verbinding in de wijk en geven bewoners een reden om een plein te bezoeken. Dit wordt met name benadrukt door de respondenten van het Kokerplein, omdat zij de ervaring hebben met het verliezen van ruimte voor activiteiten. De mening van de respondenten sluit daarbij aan bij de theorie van Boonstra et al. (2010) die het belang van activiteiten benadrukt en Jacobs (1992) die aangeeft dat niet verwacht kan worden dat een plein gebruikt wordt zonder dat mensen daar een reden voor hebben. Daarbij zouden activiteiten en het gebruik van het plein bijdragen aan ontmoetingen tussen buurtbewoners. Volgens de respondenten zorgen deze ontmoetingen voor een beter band tussen buurtbewoners en dragen de korte ontmoetingen en herkenning van mensen bij aan een veilig gevoel. Dit sluit aan op de theorie van publieke familiariteit van Blokland (2008), die benadrukt dat herhalende oppervlakkige ontmoetingen zorgen voor herkenning en daarmee voor vertrouwen en een thuisgevoel onder bewoners. Echter gaan de respondenten nog iets verder. Volgens hen leiden de ontmoetingen zelfs tot het verbeteren van de connectie tussen mannen en vrouwen en het reduceren van de kloof tussen de verschillende culturen in de buurt. Ook draagt het bij aan sociale controle in de buurt. Ook Boonstra et al. (2010) benadrukken dat ontmoetingen, in combinatie met

weinig verhuisbewegingen, leiden tot informele sociale controle. Het onderwerp ‘verhuisbewegingen’ in de buurt is niet ter sprake gekomen gedurende de interviews. Wel geven de bewoners aan dat de sociale informele controle essentieel is op een plein. Het draagt volgens hen bij aan de veiligheid. Een aantal respondenten geven namelijk aan dat ze zich onveilig voelen door de overlast van hangjongeren. Boonstra et al. (2010) beweren dat de aanwezigheid van de hangjongeren niet altijd hoeft bij te dragen aan onveiligheidsgevoelens, volgens hen is het van belang dat bepaalde groepen zich delen van het plein toe-eigenen om zekerheid en vastigheid te creëren. De mening van de respondenten sluit hier enigszins bij aan door dat ze aangeven dat hangjongeren ook bij kunnen dragen aan een vorm van controle op het plein en dus indirect ook de veiligheid. Deze veiligheidsgevoelens kunnen verder voornamelijk bevorderd worden door zicht van omwonenden en openheid op het plein. Boonstra et al. (2010) stellen dat de inzet van politie een negatief effect heeft op de veiligheid, met uitsluiting van bepaalde groepen als gevolg. Dit zou zorgen voor minder mensen op een plein en dus een lagere sociale veiligheid. Respondenten bevestigen deze negatieve kijk op de inzet van politie. Zij voegen daar nog aan toe dat politie in het straatbeeld zorgt voor de illusie dat er zich een onveilige situatie voor kan doen of respondenten zich zelfs als doelwit beschouwd voelen.

Voor de inrichting van pleinen geven respondenten aan dat ze voorkeur hebben voor een multifunctioneel plein dat te gebruiken is voor alle doelgroepen en diverse activiteiten. Veel respondenten hebben een sterke wens voor groen. Ze zien dit als aankleding van het plein, het bevordert de sfeer, maar heeft ook nut voor geluid, water en zon. Onderzoek van Vreke et al. (2010) bevestigt een aantal van deze factoren. Daarbij draagt het bij aan het ontstaan van ontmoetingen en zou het via verschillende mechanismen invloed hebben op de sociale cohesie. Twee van deze mechanismen; ontmoetingsplaats en identificatie voor de buurt, worden niet specifiek genoemd door de respondenten gedurende de interviews. De andere twee mechanisme; gezamenlijke activiteit en het beïnvloeden van beleid, worden daarentegen uitgebreid aangehaald onder de naam van ‘eigenaarschap’. Volgens Vreke et al. (2010) wordt het onderhoud en beheer daarbij uitgevoerd door bewoners, wat bijdraagt aan de buurtgebondenheid.

Een aantal respondenten van het Lidlplein in Bloemhof zijn bekend met het concept eigenaarschap, zij beschrijven het als een concept waar bewoners rond de pleinen op verschillende manieren eigenaar worden gemaakt van het plein of groen. Daarbij geven ze aan dat het leidt tot meer gevoel van verantwoordelijkheid en het eerder durven aanspreken van mensen op hun gedrag. Ook kan het volgens hen de betrokkenheid bij het participatieproces bevorderen. De verantwoordelijkheid leidt onder veel respondenten tot de wens om eerder in het proces betrokken te worden en invloed uit te oefenen op beslissingen in hun buurt. Dit wordt onderstreept door Edelenbos et al. (2017), die beschrijven dat eigenaarschap wordt gestimuleerd als bewoners input mogen leveren aan de uiteindelijke plannen. De theorie van Van Luin et al. (2018) maakt een onderscheid tussen individueel- en collectief mentaal eigenaarschap. Het eerste komt voort uit de vrijwilligheid van de bewoner zelf, het laatste uit

een gedeelde visie over het verbeteren van een leefomgeving. Het eigenaarschap op het Lidplein kan gezien worden als een combinatie van beide eigenaarschapsvormen. In eerste instantie is de ontwikkeling namelijk in gang gezet als een initiatief van één vrijwilliger, waarna het is uitgegroeid tot een gezamenlijk project van bewoners met een gedeelde visie. Op het kokerplein is van beide vormen van eigenaarschap niet te spreken. Volgens Van Luin et al. (2018) zou dit gestimuleerd kunnen worden door vier mechanismen; ambities, gezamenlijkheid, vertrouwen en collectieve intenties. Daarvoor is het van belang dat bewoners zich open willen stellen voor het ‘wij’ gevoel, wat afhankelijk kan zijn van het type buurt (Vreke et al., 2010). Respondenten maken daarbij de kanttekening dat veel bewoners überhaupt niet afweten van het fenomeen ‘eigenaarschap. Wanneer deze kennis er zou zijn, zou eigenaarschap een meer doortastende rol kunnen spelen in het participatieproces. Hiermee is antwoord gegeven op de vierde deelvraag, ‘*Wat is de rol van eigenaarschap in het participatieproces?*’ Er is bewust gekozen om de vierde deelvraag te beantwoorden voorafgaand aan de derde deelvraag, omdat dit beter in lijn ligt met de rest van de conclusie.

De derde deelvraag luidt; ‘*Hoe willen bewoners het liefst betrokken worden bij ruimtelijke ontwikkelingen?*’ De participatie die in dit onderzoek aanbod komt valt zowel onder participatie geïnitieerd vanuit de lokale overheid als participatie geïnitieerd vanuit de burgers (Edelenbos & Meerkerk, 2016). De ontwikkeling op het Kokerplein was een initiatief vanuit de lokale overheid, waarbij ze geprobeerd hebben de bewoners te betrekken om hun wensen kenbaar te maken voorafgaand aan de plannen. De ontwikkeling op het Lidplein was een ontwikkeling geïnitieerd vanuit de burgers. Zowel de ontwikkeling als het contact met de omwonenden is gezocht door de burgers zelf. Respondenten van het Kokerplein zijn voornamelijk ontevreden over de voortgang van het participatieproces, ze voelen zich niet voldoende betrokken en of serieus genomen. Participatieve planning, waarbij het perspectief van de bewoners vanaf het begin wordt betrokken en kennis wordt uitgewisseld tussen bewoners en professionals kan deze onvrede verminderen (Cilliers & Timmermans, 2014). Dit blijkt bij de ontwikkeling aan het Lidplein: vroege betrokkenheid van bewoners droeg bij aan een positief participatieproces. Door de uitwisseling van kennis is de ontwikkeling beter afgestemd op de behoefte van bewoners, wat aansluit bij de theorie van Nared en Bole (2020). Een aantal respondenten klagen over de eenzijdigheid waarmee de gemeente bewoners betreft. Dit resulteert in hun ogen altijd tot participatie van een identieke groep. Het betrekken van een grotere groep kan bereikt worden door in te zetten op *corporate actors*: sleutelfiguren die nauw betrokken zijn bij bewoners en kennis kunnen overdragen aan de gemeente (Van Marissing, 2008). Daarbij kunnen deze sleutelfiguren zorgen voor betere communicatie en transparantie gedurende het proces van de ruimtelijke ontwikkeling. Daarmee zou ook de negativiteit van de respondenten rond de transparantie opgelost kunnen worden. Bewoners zullen beter weten waar ze aan toe zijn en waarom bepaalde keuzes gemaakt worden door de gemeente.

Concluderend kan worden gesteld dat de waarde van pleinen bepaald wordt door een aantal

thema's. Een waardig plein wordt door de respondenten beschreven als: Een openbare ruimte die plaats biedt voor verschillende type mensen, waarbij ruimte is voor multifunctionele activiteiten. Het plein dient te gelden als verbindende factor in de buurt wat ontmoetingen, sociale cohesie en daarmee de veiligheid bevordert. Daarbij speelt groen een belangrijke rol voor de uitstraling van het plein. De beste vorm om bewoners te betrekken bij de ontwikkeling van een plein is het gebruik van participatieve planning, de inzet van *corporate actors* en het stimuleren van eigenaarschap.

Discussie

De uitkomsten van dit onderzoek bieden inzicht in de perceptie van bewoners op de waarde van pleinen en de gewenste participatiewijze bij een ruimtelijke ontwikkeling. Het onderzoek geeft daarbij inzichten in een aantal verschillen tussen de empirische bevindingen en de relevante literatuur, die de complexiteit van dit onderwerp bevestigen. Allereerst wordt bij de literatuur over pleinen weinig informatie verstrekt over de inrichting. Dit lijkt aan de hand van de empirische bevindingen logisch te verklaren. Doordat respondenten wensen hebben die sterk gekoppeld zijn aan hun persoonlijke voorkeur, die vaak afhankelijk lijkt van leeftijd, afkomst, gezinssamenstelling en andere factoren, is het complex om algemene uitspraken te doen over de wensen wat betreft de inrichting. Dit lijkt een verklaring voor de keuze van Boonstra et al. (2010) om in te gaan op een bredere kijk op pleinen in de vorm van waarden. Deze waarden verschillen in Hillesluis en Bloemhof op sommige vlakken van de verwachting vanuit de literatuur. Zo heerst een gevoel van afstandelijkheid tussen mannen en vrouwen in de buurt en wordt, in tegenstelling tot de theorie van Boonstra et al. (2010), het bovengemiddeld aantal vrouwen op een plein niet als belangrijk ervaren. Dit is te verklaren aan de hand van de gebruikelijke omgangsvormen tussen mannen en vrouwen in verschillende culturen. Nederlandse respondenten hebben wellicht meer behoefte aan verbinding tussen mannen, vrouwen en verschillende culturen, terwijl respondenten met een niet-westerse achtergrond een sterkere voorkeur hebben voor contact met leden uit de eigen gemeenschap.

Tot slot werd de verwachte rol voor eigenaarschap in het participatieproces in dit onderzoek bevestigd, zij het met een duidelijk verschil tussen het proces op het Lidlplein in vergelijking met het Kokerplein. Op het Lidlplein hebben bewoners via eigen initiatief de metamorfose van het plein in gang gezet en speelt eigenaarschap een belangrijke rol in het onderhoud en beheer van het plein. Dit is terug te zien in de goede betrokkenheid bij het participatieproces en de positieve ervaringen van de respondenten over het contact met de gemeente. Op het Kokerplein, waar de onvrede heerste over de inrichting en participatie (OPEN Rotterdam, 2022), speelt eigenaarschap nauwelijks tot geen rol. Respondenten op het Kokerplein bevestigen dat onwetendheid over het onderwerp heerst of een lage wil om te participeren en verantwoordelijkheid tot eigenaarschap te nemen. Dit zou volgens Visser et al. (2021) bijvoorbeeld komen doordat bewoners in Rotterdam-zuid door stigmatisering niet bereid zijn deel te nemen aan buurtparticipatie.

Verder heeft de vergelijking tussen de twee pleinen voornamelijk inzichten geboden in het participatieproces, dingen die positief hebben uitgekapt bij het Lidlplein zijn daarbij bevestigd door de

literatuur. Bijvoorbeeld de inzet van *corporate actors*, werd zowel door de respondenten en de literatuur als doorslaggevend beschreven voor het participatieproces.

Door inzicht te bieden in de perceptie van bewoners kan de kloof die wordt ervaren tussen de lokale overheden en bewoners in het participatieproces gereduceerd worden door eigenaarschap te stimuleren en transparantie in de communicatie te bieden, door bijvoorbeeld in te zetten op *corporate actors*.

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat de perceptie van verschillende doelgroepen, wat betreft leeftijd en afkomst, zijn onderzocht. Waar eerdere onderzoeken niet ingaan op percepties van bewoners of zich, zoals het Verwey-Jonker instituut (2010), beperkten tot enquêtes biedt dit onderzoek een uitgebreide inkijk in de visie van bewoners op de waarde van pleinen en het participatieproces. Daarbij biedt het inzicht in de waarde van eigenaarschap gedurende het participatieproces. Het onderzoek naar de publieke waarde van pleinen van Boonstra et al. (2010), wat momenteel gehanteerd wordt voor de beoordeling van pleinen in Rotterdam, heeft geen oog voor dit concept.

Voor dit onderzoek zijn acht respondenten geïnterviewd. Dit geringe aantal respondenten kan invloed hebben op een lage betrouwbaarheid. Daarbij ging het in de interviews deels over ontwikkelingen in het verleden. Dit heeft tot gevolg dat sommige respondenten de ervaring met de gemeente en het participatieproces niet meer helder in hun herinnering hadden.

Een suggestie voor vervolgonderzoek is dan ook zijn om het onderzoek nogmaals uit te voeren op grotere schaal, en bij een ontwikkeling die aanstaande is of die op dat moment bezig is. Doordat het onderwerp voor de bewoners op dat moment actueler is zullen ze naar alle waarschijnlijkheid meer spreken vanuit hun oprechte emotie op dat moment en hoeven ze zich geen voorstelling te maken van hoe ze zich gedurende de ontwikkeling in het verleden voelde.

Literatuurlijst

- AdProm. (z.d.). *Ruimte om vooruit te komen*. BT-Pleinengroep. <https://www.adprom.nl/pleinen/breda-tilburg-pleinen/>
- Baarda, B., de Goede, M., & Teunissen, J. (2009). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* (Tweede). Noordhoff Uitgevers.
- Bincken, S., Zuijderwijk, L., & Burgers, J. (2012). *Openbare ruimte als professionele opgave en alledaagse omgeving*.
- Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar: Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789089640437>
- Boonstra, N., Hermens, N., & Bakker, I. (2010). *De publieke waarde van pleinen*. 132.
- Cilliers, E. J., & Timmermans, W. (2014). The Importance of Creative Participatory Planning in the Public Place-Making Process. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 41(3), 413-429. <https://doi.org/10.1068/b39098>
- De Havenloods. (2021, juli 22). *Bloemhof is blij met het plein aan de Lange Hilleweg, en de brug heeft eindelijk een naam!* [De Havenloods]. <https://www.dehavenloods.nl/nieuws/algemeen/14966/bloemhof-is-blij-met-het-plein-aan-de-lange-hilleweg-en-de-brug-heeft-eindelijk-een-naam->
- Dezeure, K. (2010). *Burgerparticipatie in de stad(sorganisatie)*.
- Edelenbos, J., & Meerkerk, I. van. (2016). Introduction: Three reflecting perspectives on interactive governance. In *Critical Reflections on Interactive Governance* (pp. 1-28). Edward Elgar Publishing. <https://www.elgaronline.com/display/edcoll/9781783479061/9781783479061.00006.xml>
- Edelenbos, J., van Meerkerk, I., & Koppenjan, J. (2017). The challenge of innovating politics in community self-organization: The case of Broekpolder. *Public Management Review*, 19(1), 55-73. <https://doi.org/10.1080/14719037.2016.1200663>
- Etikan, I. (2016). Comparison of Snowball Sampling and Sequential Sampling Technique. *Biometrics & Biostatistics International Journal*, 3(1). <https://doi.org/10.15406/bbij.2016.03.00055>

- Frank Moulaert, Jan Schreurs, Huybrechts, L., Heynen, H., & Kuhk, A. (2019). *Participatiegolven*. Leuven University Press. <https://doi.org/10.1353/book.71800>
- Gemeente Rotterdam. (2014). *De Pleinenaanpak* (Nr. 16; Werken aan een veiliger Rotterdam, p. 32). Gemeente Rotterdam.
- Jacobs, J. (1992). *The death and life of great American cities*.
- Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form by Kevin Lynch*. BMSSA Library. <http://117.198.96.171:8080/xmlui/handle/123456789/430>
- Madden, K., & Schwartz, A. (2000). *How to turn a place around?* Project for Public Spaces.
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3, 93-116. <https://doi.org/10.1080/13574809808724418>
- Nared, J., & Bole, D. (Red.). (2020). *Participatory Research and Planning in Practice*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-28014-7>
- OPEN Rotterdam. (2022, april 26). *Kokerplein in Hillesluis is groener, bewoners missen plek voor recreatie*. OPEN Rotterdam. <https://openrotterdam.nl/kokerplein-in-hillesluis-is-groener-bewoners-missen-plek-voor-recreatie/>
- Peuchen, R., & Bijvoet, J. (2020). *Participatieproces bij de Utrechtse RES'en* (TNO-rapport Nr. P11692; p. 29). TNO.
- van der Meer, J. (2020). Samen werken we aan een klimaatneutraal Gelderland. *Samen werken we aan een klimaatneutraal Gelderland*.
- Van Luin, A., Termeer, K., Mommaas, H., Breeman, G., & Hinssen, J. (2018). *Waardenmakerij cahier gebiedsontwikkeling* (Innovatieprogramma NederLandBovenWater, p. 52). Stichting NederLandBovenWater.
- Van Marissing, E. (2008). *Buurten bij beleidsmakers* (Nr. 377; Netherlands Geographical Studies, p. 232). Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht.
- Verwer, R. J., & Walberg, A. (2012). *Een kwestie van vertrouwen*. Rijksuniversiteit Groningen.

- Visser, V., de Koster, W., & van der Waal, J. (2021). Understanding less-educated citizens' (non-)participation in citizens' initiatives: Feelings of entitlement and a taste for politics. *Current Sociology*, 00113921211024700. <https://doi.org/10.1177/00113921211024700>
- Vreke, J., Salverda, I. E., & Langers, F. (2010). *Niet bij rood alleen: Buurtgroen en sociale cohesie* (Nr. 2070). ALterra.
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*.
- Wijkprofiel Rotterdam*. (2022a). Overlast subjectief | Hillesluis | 2022 | Wijkprofiel Rotterdam. <https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2022/rotterdam/feijenoord/hillesluis/veiligheids-index/overlast-subjectief>
- Wijkprofiel Rotterdam*. (2022b). <https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2022/rotterdam/feijenoord/bloemhof>
- Wong, W. (2014). *Meer mensen, meer ideeën, meer oplossingen: Participatie in stedelijke ontwikkeling*. <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3A58f53a34-c022-4ece-86f4-62cc747d8aab>

Bijlage I. Topiclijst interviews

Introductie	<ul style="list-style-type: none"> - Het doel van het onderzoek uitleggen - Verloop van interview toelichten - Toestemming vragen over opname van het gesprek - Informed consent doornemen - Ruimte geven voor vragen vanuit de respondent
Achtergrondinformatie	<ul style="list-style-type: none"> - De respondent vragen om een korte introductie te geven over zichzelf
Vragen over kernkwaliteiten Madden&Schwartz	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe belangrijk vindt u het dat er veel mensen in groepen op het plein aanwezig zijn? - Hoe belangrijk is de verdeling tussen mannen en vrouwen op het plein voor u? - Hoe belangrijk is het voor u dat er mensen van verschillende leeftijden aanwezig zijn? - Hoe belangrijk is het voor u dat er verschillende activiteiten zijn op het plein?
Vijf dimensies van Verwey-Jonker	<p>Diversiteit en intensiteit van gebruik</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vindt u het belangrijk dat een plein gebruikt kan worden door verschillende groepen? - Wat is voor u het belang van activiteiten op een plein? <p>Inrichting van pleinen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat is voor u de ideale inrichting van een plein? Speelt groen hier een belangrijke rol in voor u? <p>Sfeer en interactie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoe belangrijk vindt u het dat u andere mensen (bekend of onbekend) treft op het plein? <p>Informele controle</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoe belangrijk vindt u het dat u de mensen op de pleinen kent, heeft u last van hangjongeren of geven zelfs die een gevoel van structuur/veiligheid? - Ervaart u korte ontmoetingen met buurtbewoners hierin als belangrijk? <p>Veiligheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoe belangrijk vindt u veiligheid op het plein en hoe wordt dit volgens u het beste gewaarborgd? Hoe ervaart u de inzet van politie voor veiligheid? <p>Groen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat betekent groen voor u op een plein? - Draagt groen volgens u bij aan een gevoel van: ontmoetingsplaats, gezamenlijke activiteiten, beïnvloeden van beleid, identificatie en herkenning.

Burgerparticipatievormen	<ul style="list-style-type: none"> - Op welke wijze zou u het liefst betrokken willen worden bij de plannen van de gemeente? - Hoe zou de gemeente de meeste mensen kunnen betrekken bij de plannen?
Afsluiting	<ul style="list-style-type: none"> - Respondent bedanken voor de tijd en medewerking - Heeft de respondent nog aanvullingen of vragen? - Wil de respondent op de hoogte gehouden worden van de vorderingen en resultaten van het onderzoek?

Bijlage II. Codetree (Axiaal- en selectief)

1. Mensen op het plein
  - a. De verdeling tussen man en vrouw op het plein
  - b. Het belang van pleinen voor jongeren
  - c. Het belang van voetgangers op het plein
  - d. Plein van waarde voor ouderen
  - e. Veel mensen op een plein maken het aantrekkelijk
  - f. Verschillende doelgroepen op een plein
  - g. Vrouwen op een plein
2. Het belang van activiteiten
  - a. Activiteiten op het plein
  - b. Ruimte bewaren voor activiteiten
3. De inrichting van pleinen en de rol van groen
  - a. De algemene waarde van pleinen
  - b. De rol van groen
  - c. Een plek bieden voor hangjongeren
  - d. Plein moet multifunctioneel zijn
  - e. Te weinig groen
  - f. Verbeterpunten voor de inrichting van pleinen
4. Interactie en ontmoetingen
  - a. Mensen moeten zich kunnen identificeren met het plein
  - b. Het belang van sfeer op het plein
  - c. Plein als ontmoetingsplek
  - d. Plein als verbinding tussen bewoners
  - e. Plein moet cohesie creëren
  - f. Plein als verbinding tussen twee buurten
  - g. Publieke familiariteit geeft gevoel van veiligheid
  - h. Verbinding met de omgeving
  - i. Thuisgevoel en identificatie
5. Veiligheid en sociale informele controle
  - a. Onveiligheidsgevoelens op het plein
  - b. Overlast hangjongeren
  - c. Politie inzet zou veiligheid niet bevorderen
  - d. Sociale controle op het plein
  - e. Te weinig sociale controle
  - f. Veel mensen op een plein zorgen voor veilig gevoel

g. Veiligheid voor kinderen op het plein

6. Participatie

- a. Advies aan de gemeente (participatie)
- b. Betrekken van mensen met een niet-Nederlandse afkomst
- c. Eigenaarschap op het plein
- d. Medewerking van de gemeente
- e. Onvrede richting gemeente
- f. Participatie van de gemeente negatief
- g. Participatie van de gemeente positief
- h. Participatie vanuit sleutelfiguur
- i. Weinig vertrouwen in de overheid

Bijlage III. Informed consent

Informatieblad voor onderzoek: De waarde van pleinen in Bloemhof en Hillesluis

---

Voor de master sociologie; Grootstedelijke vraagstukken en beleid, wordt er onderzoek gedaan door *Loet Berendsen*. Hierbij zal de student begeleid worden vanuit de Erasmus Universiteit Rotterdam door *Erik Snel*. Dit onderzoek zal gelden als Master Thesis en gebruikt worden voor het afronden van de master. Met behulp van uw deelname kan dit onderzoek worden gerealiseerd.

Waarom dit onderzoek?	Met dit onderzoek door een student [<i>Loet Berendsen</i>] van de Erasmus Universiteit Rotterdam, wordt nagegaan wat de perceptie is van bewoners uit Bloemhof en Hillesluis over de waarde van pleinen.
Verloop	U neemt deel aan een onderzoek waarbij informatie zal worden vergaard door u te interviewen en het gesprek op te nemen via audio-opname. Er wordt een transcript uitgewerkt van het interview.
Vertrouwelijkheid	<p>Er wordt alles aan gedaan om uw privacy zo goed mogelijk te beschermen. Naast de student zal enkel de begeleider van de Erasmus Universiteit Rotterdam toegang krijgen tot alle door u verstrekte gegevens.</p> <p>Er wordt op geen enkele wijze vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens van of over u naar buiten gebracht, waardoor iemand u zal kunnen herkennen.</p> <p>In het onderzoek wordt u aangeduid met een verzonden naam of nummer (pseudoniem).</p>
Vrijwilligheid	<p>U hoeft geen vragen te beantwoorden die u niet wilt beantwoorden. Uw deelname is vrijwillig en u kunt stoppen wanneer u wilt.</p> <p>Als u tijdens het onderzoek besluit om uw medewerking te staken, zullen de gegevens die u reeds hebt verstrekt tot het moment van intrekking van de toestemming in het onderzoek gebruikt worden. Voor het</p>
Dataopslag	<p>In het onderzoek zullen anonieme gegevens of pseudoniemen worden gebruikt. De verzamelde data worden beveiligd opgeslagen.</p> <p>De onderzoeksgegevens worden bewaard voor een periode van maximaal 1 jaar na het afronden van het onderzoek. Uiterlijk na het verstrijken van deze termijn zullen de gegevens worden verwijderd.</p>
Indienen van een vraag of klacht	Indien u specifieke vragen heeft over hoe er met uw persoonsgegevens wordt omgegaan of indien u een klacht heeft over de dataverwerking van u persoonsgegevens kunt u terecht bij de student [622831lb@eur.nl] of bij de EUR data protection officer [privacy@eur.nl].

Door dit toestemmingsformulier te ondertekenen erken ik het volgende [includeer alleen de categorieën die van toepassing zijn]

	JA	NEE
1 Ik ben voldoende geïnformeerd over het onderzoek. Ik heb het informatieblad gelezen en heb daarna de mogelijkheid gehad vragen te kunnen stellen. Deze vragen zijn voldoende beantwoord en ik heb voldoende tijd gehad om over mijn deelname te beslissen.	☐	☐
2 Ik neem vrijwillig deel aan dit onderzoek. Het is mij duidelijk dat ik deelname aan het onderzoek op elk moment, zonder opgaaf van reden, kan beëindigen. Ik hoef een vraag niet te beantwoorden als ik dat niet wil.	☐	☐
Voor deelname aan het onderzoek is het bovendien nodig dat u voor verschillende onderdelen specifiek toestemming geeft.		
3 Ik geef toestemming om de gegevens die tijdens dit onderzoek over mij worden verzameld te verwerken zoals is uitgelegd in het bijgevoegde informatieblad.	☐	☐
4 Ik geef toestemming om tijdens het gesprek geluid-opnames te maken en mijn antwoorden uit te werken in een transcript.	☐	☐
5 Ik geef toestemming om mijn antwoorden te gebruiken voor gepseudonimiseerde quotes in de verslaglegging van het onderzoek.	☐	☐
7 Ik geef toestemming dat de data die voortkomt uit de interviews tot een jaar na het afronden van het onderzoek wordt bewaard.	☐	☐

Naam deelnemer:

Naam student: **Loet Berendsen**

Handtekening:

Handtekening:

Datum:

Datum:

Bijlage IV. Respondenten

Respondent	Plein	Pseudoniem	Man/vrouw	Leeftijd	Afkomst
1	Kokerplein	Erik	Man	43	Nederlands
2	Kokerplein	Ton	Man	68	Nederlands
3	Kokerplein	Peter	Man	58	Nederlands
4	Kokerplein	Frans	Man	58	Nederlands
5	Lidlplein	Michelle	Vrouw	51	Nederlands
6	Lidlplein	Ishana	Vrouw	21	Surinaams
5	Lidlplein	Petra	Vrouw	48	Nederlands
8	Lidlplein	Fatma	Vrouw	26	Turks

Bijlage V. Ethics checklist

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: De waarde van pleinen in Bloemhof en Hillesluis

Name, email of student: Loet Berendsen, 622831lb@eur.nl

Name, email of supervisor: Erik Snel, snel@essb.eur.nl

Start date and duration: februari – juni 2023

Is the research study conducted within DPAS **YES** - NO

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. **YES** - NO
If 'NO': skip to part V.
If 'YES': does the study involve medical or physical research? YES - **NO**
2. Does your research involve field observations without manipulations that will not involve identification of participants. **YES** - NO
If 'YES': skip to part IV.
3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). YES - **NO**
If 'YES': skip to part IV.

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? YES - **NO**
  2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? YES - **NO**
  3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? YES - **NO**
  4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - **NO**
- Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).*
5. Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - **NO**

6. Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? YES – **NO**
7. Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? YES – **NO**
8. Is the health and/or safety of participants at risk during the study? YES – **NO**
9. Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES – **NO**
10. Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES – **NO**

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Continue to part IV.

PART IV: SAMPLE

Where will you collect or obtain your data?

De data zal worden verzameld onder bewoners in de buurten Bloem en Hillesluis.

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

10-20 bewoners

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

De wijken Bloemhof en Hillesluis hebben gezamenlijk ongeveer 26.000 inwoners

Note: indicate for separate data sources.

Continue to part V.

Part V: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

De data zal worden opgeslagen op een beveiligde online omgeving (onedrive). Hiertoe zal enkel ik (Loet Berendsen) toegang hebben. Een jaar na datum van het afronden van het onderzoek zal alle data verwijderd worden.

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

De onderzoeker; Loet Berendsen

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

De onderzoeksdata wordt automatisch opgeslagen gedurende het schrijven aan het onderzoek. Dit zal wekelijks ongeveer 5 werkdagen betreffen.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

De gegevens die eventueel kunnen leiden naar personen zullen gepseudonimiseerd worden, namen zullen vervangen worden door respondentnummers.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Loet Berendsen

Name (EUR) supervisor:

Erik Snel

Date: 26-03-2023

Date: 26-03-2023